

AL-AF / AL-AF-ZIJN

***introductie**

Met de Nederlandse woordcombinatie ‘al-af’ ontvangen we het Hebreeuwse zelfstandig naamwoord KoL(כל) in al zijn gebruiksmogelijkheden. Dit Hebreeuwse woord wordt heel vaak weergegeven met het Nederlandse onbepaalde hoofdtelwoord ‘al’/‘alle’, maar het is eigenlijk een zelfstandig naamwoord. In vs 3 van psalm 25 kwam u het in deze zinsnede tegen:

(SV)“allen die U verwachten”, in de eigen vertaling: “een al-af-heid-van zich-spannenden op-jou”. Het Nederlandse hoofdtelwoord is hier zelfstandig gebruikt. Maar in het Hebreeuws klinkt er in het zelfstandig naamwoord meer door dan alleen de aanduiding van een voltalligheid. Om in een Nederlandse bijbel zicht te krijgen op de betekenis en functie van dit Hebreeuwse begrip, gaan we de routes na, die aan de hand van de met dit stamwoord samenhangende zelfstandige naamwoorden en werkwoorden gevolgd kunnen worden. Vanuit dit overzicht krijgen we zicht op de teksten waar de Griekse woorden ons brengen, waarmee het omvangrijke bereik van dit Hebreeuwse woord in het Nieuwe Testament is weergegeven. Samen met de teksten uit het Oude Testament gaat dan oplichten waar deze routes die van ons huidige leven en samenleven kruisen en (kunnen) beïnvloeden.

Uit deze introductie blijkt, dat het op de volgende bladzijden er niet om gaat de functie van een Nederlands onbepaalde hoofdtelwoord - want dat is ‘alle’ - na te gaan. Waar we dit woord in de Nederlandse vertalingen vinden hebben we in het Hebreeuws met een inhoudelijk veelzeggend begrip te maken. Dit begrip vormt bovendien de kern van een groot aantal daarmee samenhangende werkwoorden en zelfstandige naamwoorden. Het wordt dus een wijdvertakte route-kaart.

***het bereik van het Hebreeuwse woord in TeNaCH.**

Voor de beschrijving van het bereik van dit Hebreeuwse stamwoord is het noodzakelijk om een beslissing te nemen over de plaats van een derde werkwoord naast KÁLÀL (כָּלַל) en KÁLÁH (כָּלָה) n.l. KÁLÁA (כָּלָא). Een oorspronkelijke etymologische stamverwantschap met de bovengenoemde woorden wordt in de lexica algemeen aangenomen. De medeklinkers K L (כ ל) zouden aan de basis liggen van een ‘semantische’ ontwikkeling¹, die in meerdere talen nawijsbaar is. Bij welke betekenis begint echter deze betekenisontwikkeling? Etymologische verwante woorden in andere semitische talen helpen hier niet, omdat we ook daar de verschillende, hiernaar terug te leiden, woorden qua betekenis reeds in een volgende fase aantreffen. Het zo nauwkeurig mogelijk beschrijven van het bereik kan een gemeenschappelijke kern-betekenis aan het licht brengen. Daarom beschrijven we nu eerst het bereik van

het werkwoord: KÁLÁA (כָּלָא).

We gaan de teksten na en plaatsen bij enkele teksten onder elkaar: de

---

1. Zie o.a. G.Gerleman in THAT, Band I S.831. Hij neemt als begin van de betekenisontwikkeling de betekenis “zurückhalten” of “absperren” aan.

Statenvertaling, bepalend voor het Nederlandse taalgebied, de vertaling Martin Luther, bepalend voor het Duitse taalgebied, de JKV bepalend voor het Engelse taalgebied, David Martin voor het Franse taalgebied, de LXX, de Griekse basis voor vrijwel alle Europese vertalingen, behalve voor de vertalingen van Buber-Rozenzweig, Chouraqui en Fox, die het vertalen van het Oude Testament in Duits, Frans en Engels opnieuw oriënteerden aan het Hebreeuws. Omdat de concordantie van Lisowsky² voor de volgorde van de teksten de volgorde van de Hebreeuwse bijbelboeken aanhoudt, gebruiken we die.

Dit werkwoord komt meestal voor in de **Qal-vervoeging**:

Gen.23:6

SV.: ... niemand van ons zal zijn graf van u **weren**³.

ML.: kein Mensch soll dir unter uns **wehren**.

JKV.: None of us shall **withhold** from thee his sepulcre.

Martin: nul de nous ne te **refusera** son sepulcre.

LXX: ουδεν ημιν το μνημειον αυτου **καλυσει**

(ouden hēmin tot mnēmeion autou **koolusei**)

BR.: niemand van von uns wird sein Grab dir **versagen**.

Chouraqui: Personne parmi nous ne **fermera** son sépulcre pour.....

Fox: no man among us will **deny** you his burialsite for.....

SHA: niemand van ons zal jou zijn graf **weigeren**.....

Num.11:28

St.V.: En Jozua.....en zeide: Mijn heer Mozes **verbied** ze (n.l. Eldad en Medad om te profeteren).

ML: ..... **wehre** ihnen.

JKV.: ..... **forbid** them.

Martin: ..... **empêche** les

LXX: .....**καλυσον** αυτον (**kooluson** auton)

BR.: ..... **wehre** ihnen.

Chouraqui: .....**écroue**⁴ les.....

Fox:.....**contain** them.....

I Sam.6:10:

SV. .... en haar kalveren **sloten**⁵ zij in huis.

ML.: .... und **behielten** ihre Kalben daheim.

JKV.: ..... and **shut up** thier calves at home

Martin: et ils **enferment** leur petits dans l'étable.

LXX: και τα τεκνα αυτων **απεκαλυσαν** εν οικον. .

(kai ta tekna autoon **apekoolusan** en oikon)

BR.: ihre Jungen aber **behielten** sie zuhaus.

Chouraqui: et ils **écrouent** leur petits à la maison.

I Sam.25:33:

SV.: .... dat gij mij te dezen dage **geweerd hebt** van te komen met bloedstorting.....

ML.: ... dasz du mir heute **gewehrt hast** ....

JKV.: ...which **hast keep me** ....

Martin: ...qui m'a **empêché**.....

LXX: η **αποκαλυσαχα** με.....

(hē **apokoolusacha** me)

BR.: .....die du mich am diesem tag **abgehalten hast**.....

2. Konkordanz zum Hebräischen Alten Testament. Dr. Theol. Gerhard Lisowsky, Priveleg. Württ. Bibelanstalt, Stuttgart, 1958.

3. Hier staat de vorm יִכְלֶה / JiK^oLèH, waarvan de laatste letter een ה Hé is in plaats van de Aleph, die hier verwacht zou worden. Het is één van de voorbeelden die de verwisseling van Aleph en Hé in dit werkwoord demonsteert. Het zou ook een vorm kunnen zijn van het werkwoord הִלָּח / KálLáH.

Het is één van de aanwijzingen voor de stamverwantschap c.q. stamgelijkheid van beide woorden.

4. = gevangen nemen.

5. Hier staat de vorm כָּלוּ / KáLuW.

Chouraqui: toi qui m'as **empêché** ce jour d'envenir au sang.

Jes.43:6:

SV.:.....en zeggen tot het Zuiden: **houd niet terug**. Breng mijn zonen van verre ...

ML.: .....**Werhre nicht**.....

JKV: .....**Keep not back**.....

Martin: .....Ne mets points **d'empêchement**.....

LXX: .....μη **κωλυε**.....(mè **koolue**)

BR.: .....**Umhafte nimmer**.....

Chouraqui:..... n'**écroue** pas.....

Jer.32:2 (vs 3 idem):

SV.: .....en de profeet Jeremia **was opgesloten**.....

ML.: .....**lag gefangen**.....

JKV: .....**was shut up**.....

Martin:.....**était enfermé**.....

LXX(39:2):..... και **εφυλασσετο** .....

(kai **ephulasseto**)

BR.: .....**war verhaftet**.....

Chouraqui:.....était **écroué**.....

Hag.1:10

SV.: Daarom **onthouden zich** de hemelen over u, dat er geen dauw is en het land **onthoudt** zijn vruchten.

ML.: Darum *hat* ..... **verhalten**.....

JKV: .....**is stayed**.....**is stayed**.....

Martin:.....les ciels se **sont enfermés**.....et la terre a **retenue**.....

LXX: .....**ανεξει** .....**υποστελεται** .....

anexei.....**huposteletai**

BR.:.....**verhaftet** der Himmel.....und die Erde **verhaftet**.....

Chouraqui:.....les ciels contre nous, **écrouent** la rosée

Ps.40:10,12:

SV.:(10)....zie mijn lippen **bedwing ik** niet....(12)uw barmhartigheid aan mij niet **onthouden**.

ML: Ich will.....nicht **stopfen** lassen.....von mir nicht **wenden**.....

JKV:.(9)... I have not **refrained**.....(11) **Withold not**.....

Martin:(9) .....**je n'ai point retenu**.....(11)ne **m'épargne** point.

LXX:(Ps.39:10); τα χειλη μου ου μη **κωλυσω** .....μη **μακρυνης** .....

ta cheilè mou ou mè **koolusoo** .....mè **makrunès**

BR.:Meine Lippe **verhalte ich nicht**.....**enthalte Du**.....**mich nicht vor**.....

Chouraqui:.....mes lèvres, je ne les **boucle** pas.

Ps.88:9:

SV:.....; ik ben **ingesloten** en kan niet uitkomen(קָפַץ/JáTSáA=uitrekken).

ML.: Ich liege **gefangen**.....

JKV: (vs8) I am **shut up**.....

Martin: (vs8) je suis **enfermé**.....

LXX: (87:9) **παρεδοθην**⁶ και ουκ εκεπορευομην

(**paredothèn** kai ouk exeporeuomèn)

BR: Ich bin **eingekerkert**.....

Chouraqui: **Ecroué**, je ne sors plus.

Ps.119:101

SV.: Ik heb mijn voeten **geweerd** van alle kwade paden.

ML. Ich **wehre** meine Fusze...

JKV: I have **refrained** my feet.

6. Het Griekse werkwoord παραδιδωμι / paradidoomi betekent 'overgeven', 'in handen geven van' en heeft ook de betekenis van 'overlevering', 'traditie'.

Martin: J'ai **gardé** mes pieds
 LXX: .....**εκωλυσα** τους ποδας μου
 (**ekoolusa** tous podas me)

BR: ..... **hemnte** ich meine Füsse
 Chouraqui.....je **bloque** mes pieds.....

Pred.8:8:

St.V.: Er is geen mens(**אָדָם**/áDÁM) die heerschappij⁷ heeft over den geest (RoeWàCH = geestwind, beter: beluchter) om den geest(idem) **in te houden**.

ML.: ..... den Geist **zurück zu halten**.....

JKV: ..... to **retain** the spirit.....

Martin: ..... pour le pouvoir **retenir**.

LXX: ..... του **κωλυσα** σουν (tou **koolusai** sun⁸).....

BR: den Wind **einzusperren**.....

Chouraqui.....pour écrouer le souffle.....

Drie keer komt het werkwoord in de Niphalvervoeging:

Gen.8:2:

SV.: .....en de plasregen van den hemel **hield op**.

De andere hiervoor steeds geciteerde vertalingen gebruiken overeenkomstige vertalingen.

Ex.36:6

SV.: Alzo werd het volk **teruggehouden** van (meer) te brengen.

Ez.31:15:

SV.: Ik bedekte....., en weerde⁹ diens stromen en de grote wateren werden **geschut**.

Een overzicht laat het volgende zien:

St.V.	ML.	JKV	Mart.	LXX	BR
weren (3x)	wehren(6x)	withhold(2x)	refuser(1x)	koluo(8x)	versagen(1x)
verbieden(1x)	be-,ver-zurück	forbid(1x)	empêcher(4x)		wehren(4x)
in-,op-	halten(3x)	shut up(3x)	enfermer(5x)	phulasso	be-,ab-
sluiten(3x)	gefangen(2x)	keep(2x)	retenir(4x)	apostello	halten(4x)
terug-,in-,op-,	stopfen	to stay(2x)	épargner	diakruno	um-,ver-
onthouden(6x)	wenden von	refrain(2x)	garder	paradidomi	haften(3x)
bedwingen	aufhören	retain		sunecho	einkerkern
	nicht laufen	restrain(3x)			hemmen(4x)
					einsperren

Chouraqui	Fox
fermer	deny
écrouer	contain
empêcher	
boucler	
bloquer	

Uit dit overzicht blijkt, dat alle vertalers de context hebben laten beslissen over de vertaling van dit Hebr. werkwoord, wat een grote verscheidenheid van woorden in de ontvangende talen tot gevolg heeft. Samen beschrijven ze het betekenisveld van dit Hebr. werkwoord. Twee aspecten van dit woord springen naar voren: 1. het in- en terughouden, 2 het opsluiten c.q. gevangen nemen. Deze twee aspecten wijzen de

7. Hier staat het Hebr. werkwoord, dat beter correspondeert met het nederl. 'sollen'.

8. Een verkeerde vertaling van het Hebr. **אֵת**/ ÀÈT, dat hier geen voorzetsel is, maar de zogenaamde 'nota accusativi' is, de aanduiding voor een object.

9. Hier staat in het Hebr. het werkwoord **מָנַע**/ MÀNÀNG, dat 'weren' betekent.

weg naar de betekenis die de basis, de twee-radicalige stam K L (כ ל) heeft.

Om verder te komen dienen ook de afgeleide woorden nagegaan te worden:

1. KèLèA (כְּלֵא): De SV. vertaalt overal met gevangenhuis¹⁰, 2 keer met gevangenschap. ML: Gefängnis; JKV: prison, Martin: prison, LXX: oikos phulakis, BR: Kerker.
2. KeLieJáA, KeLuWA (כְּלוֹא כְּלֵיא): alleen in Jer.37:4 en 52:31: St.V. eveneens 'gevangenhuis', ML: Gefängnis, etc.
3. MiK^eLáH (מְכֻלָּה), dat als meervoud heeft: MiK^eLe'óWT (מְכֻלּוֹת), waaruit blijkt dat de Alef in het enkelvoud is weggefallen. Het komt voor in Hab.3:17, Ps.50:9 en 78:70 en wordt in de St.V. achtereenvolgens vertaald met 'kooi', 'kooien', 'schaapskooien', ML: 'Ställen' JKV: 'folds', Martin: 'parcs', LXX: poimnion (= kudde), BR: Pferchen. Deze drie zelfst.naamwoorden duiden alle drie op gelegenheden waar bepaalde mensen of dieren af gehouden worden van de rest en daarom vastgehouden.

De genoemde zelfstandige naamwoorden leiden ons naar plaatsen, waar mensen en dieren niet zozeer gevangen worden gezet en gehouden, als wel om specifieke redenen worden geïsoleerd hetzij t.o.v. gevaar, hetzij t.o.v. de gemeenschap. In het NT zijn hiervoor geen corresponderende woorden¹¹ aanwijsbaar.

*De beschrijving van de route van dit werkwoord in de teksten van TeNaCh laat een opsomming zien van een groot aantal heel verschillende situaties, waarin zaken of mensen, op een afsluitbare of afgesloten plek in hun totaliteit c.q. aan zichzelf overgelaten, worden vastgehouden. Het water wordt vastgehouden, maar ook de profeet Jeremia, je voeten worden vastgehouden, maar ook je geest. Het Griekse *κωλυω* / *kooluoo*, dat meestal met 'verhinderen' wordt vertaald en waarvoor de LXX-vertalers meestal kozen, leidt naar een reeks van markante teksten in het Nieuwe testament, waarin dit woord soms in vergelijkbare en soms in heel andere situaties funktioneert. Een voorbeeld van het eerste is*

Matth. 19:14:

*SV: Laat af¹² van de kinderkens en **verhindert** hen niet tot Mij te komen.*

In de moderne Hebreeuwse vertaling van het Griekse NT¹³ valt de

-
10. In TeNaCh wordt ook de combinatie בֵּית הַאֲסוּר / BéJT HàAéSuWR door 'gevangenis vertaald; eigenlijk: huis der versnoering. Eveneens בֵּית מִשְׁמֶרֶת / BéJT MiSh^eMàR, eigenlijk ons 'huis van bewaring'. Eveneens het woord מְסֻגָּר / MäS^eGéR, van het werkwoord dat 'sluiten' betekent; het kan het beste met ons begrip 'slot' (als gebouw) vertaald worden, evenaals de vrouwelijke vorm ervan. In Gen.39 en 40 tenslotte staat het woord סֹהַר / SoHàR, afgeleid van een werkwoord, dat niet voorkomt, maar waarvan nog een bijna gelijkkluidend zelfst.naamw. met dezelfde betekenis afgeleid, dat alleen in Hoogl.7:3 voorkomt. De LXX vertaalt hier *οχυρομα* / *ochurooma*, dat het beste met 'bastion' vertaald kan worden. Het Hebr.woord heeft met ring of perk te maken.
  11. In Johannes 10 wordt steeds het woord *αυλη* / *aulè*, dat eigenlijk 'ligplaats voor dieren' betekent, maar een gebruikelijk woord voor 'hof' is geworden, vgl ons aula.
  12. Grieks: *αφιημι* = eigenlijk wegzenden, maar ook vrij laten of (wellicht beter:) los laten.
  13. The New Testament in Hebrew and English, Published by the trinitarian Bible society in London in 1966.

keuze in deze tekst op dit Hebreeuwse woord. Dat geldt ook voor Lucas 11:52

*SV: Wee u gij wetgeleerden, want gij hebt de sleutel van de kennis weggenomen; gij zelf zijt niet ingegaan, en die ingingen hebt gij **verhinderd**.*

Een voorbeeld van het tweede is Hand.8::36:

*Wat **verhindert** mij gedoopt te worden?*

Daar wordt in de moderne Hebreeuwse vertaling voor een ander Hebreeuws woord¹⁴ gekozen.

In de twee eerste teksten gaat het om dezelfde thematiek als in het Hebreeuwse woord. Het gaat om meer dan tegenhouden, het gaat om een volledig af-houden van en vast houden.

Dit af- of vandaan en daarom vasthouden behoort daarom tot de kernbetekenis van het werkwoord KÁLÁA. Bij het nagaan van het bereik van vooral het werkwoord KÁLÁH (הָלַח) met de daarbij behorende belangrijke afgeleide woorden, en van het maar twee keer voorkomende werkwoord KÁLÀL (לָלַח) met de daarbij behorende belangrijke afgeleide woorden, moet dit betekenisveld in aanmerking worden genomen. We beginnen met het bereik van *het werkwoord KÁLÁH (הָלַח)*.

Het komt in de Qal - en de Piëelvervoeging vele malen voor en in de Pualvervoeging twee keer, n.l. in de belangrijke teksten Gen.2:1 en Ps.72:20.

De Qalvervoeging:

In de lexica wordt de betekenis beschreven met: voleindigd, volledig, klaar, voorbij, op zijn/op-raken.

In de teksten wordt gesproken over 'arbeid, die klaar is'(Ex.39:32), 'de tempelbouw die klaar is'(I Kon.6:38), maar ook een 'woord dat voleindigd is'(Esr.1:1) of een 'kwaad dat volledig is'(I Sam.20:7). De LXX vertaalt hier meestal met συντελεω / sunteleo, dat in het algemene, niet-bijbelse Grieks de betekenis van 'vervullen' in de zin van 'nakomen', 'inlossen' heeft b.v. van verplichtingen of opdrachten.

In andere teksten wordt gesproken over 'toorn, die voorbij is'(Jes.10:25), Gods liefde die op is'(Klaagl.3:22), over 'de tijd, die voorbij is'(Gen.41:53), over 'zondaars die aan hun einde komen'(Jes.1:28). De LXX gebruikt in deze teksten verschillende woorden: παυω / pauoo (= stoppen/ophouden), παρερχομαι / parerchomai (= voorbijgaan) en ook συντελεσθαι / suntelesthai.

Die laatste betekenis wordt ook overdrachtelijk gebruikt (vgl de Ned. uitdrukking "ik ben aan mijn eind") in de zin van 'aan het einde van hun krachten zijn'. Dat wordt ook gezegd van ogen(Jer.14:6), de nieren(Job.19:27), de ziel(Ps.119:81) Hier kiest de LXX voor εκλειπω / ekleipoo, dat, intransitief gebruikt, de betekenis kan hebben van 'heengaan'(sterven) en 'opraken'.

De Piëel-vervoeging.

Deze vervoeging funktioneert bij dit type Hebreeuwse werkwoorden als de causatief van de Qalvervoeging. Dezelfde scala van betekenissen komen we ook hier tegen: voleindigen(van een werk: Gen.2:2), beëindigen(van een gesprek: Gen.18:33), aan het/hun einde brengen(van een volk: Gen.41:30), op maken(van de pijlen: Dt.32:23) Hier kiest de LXX vrijwel consequent voor συντελεσθαι / suntelesthai.

14. N.I. אָסַר / AásàR, dat het beste met (ver-)snoeren kan worden vertaald en b.v. in het verhaal over Simson (Richt.13-16) voorkomt.

De Pualvervoeging

is de passief van de Piëelvervoeging. In Ps72:20 lezen we

De gebeden van David, de zoon van Isaï, zijn ten einde gebracht.

De LXX heeft hier weer εκλειπω / ekleipoo.

De volgende woorden zijn van dit werkwoord afgeleid:

1. het bijvoeglijk naamwoord KáLèH (קָלַהּ) komt maar één keer voor, n.l. Dt.28:32, en wordt daar gezegd van ogen die 'op raken'. De LXX heeft hier σφακελιζω / sphakelizoo, dat in het Grieks veel sterker klinkt, n.l. 'ontstoken zijn'¹⁵ of 'stuiptrekken'.

2. Het zelfstandig naamwoord KáLáH (קָלָה). Het komt vaak voor en wordt met 'vernietiging' vertaald, eigenlijk een versterking van 'beëindiging'. In de LXX heeft de vertaler in b.v. Ez.13:13 het Hebreeuwse woord wel degelijk gezien en het daarom met συντελεια / sunteleia vertaald, dat echter in het gewone Grieks nooit de betekenis van beëindiging, laat staan van verdelging heeft, maar juist voltooiing betekent. In Ex.11:1 vertaalt de LXX daarentegen eenvoudig met παντι / panti (= in alles).

3. Het zelfstandig naamwoord KiLLáJóWN (קִלְיֹוֹן). Het komt maar twee keer voor: in Jes.10:22 wordt het algemeen met 'vernietiging' vertaald en in Dt.28:65 heeft weer betrekking op het 'op raken' van de ogen.

4. Het zelfstandig naamwoord TiK^eLáH (תִּכְלָה). Het komt alleen voor in Ps.119:96 en wordt daar met 'volmaaktheid' vertaald.

5. Het zelfstandig naamwoord TàK^eLieJT (תְּכִלִּית) heeft in Ps.139:22 dezelfde betekenis, in enkele teksten wordt het met 'het einde' vertaald. LXX: τελειον μισος / teleion misos (volkomen haat).

6. Het zelfstandig naamwoord MiK^eLóWT (מִכְלֹוֹת), dat ook het meervoud van het enkelvoud MiK^eLáH (מִכְלָה) kan zijn, een woord dat we al eerder tegenkwamen als afleiding van KáLá' (קָלָא), maar nu de betekenis krijgt van 'voleinding' en komt alleen voor in II Kron.4:21.

Ook dit overzicht moet ons kunnen helpen om bij de kernbetekenis van de stam K L (כ ל) te komen: het gaat om een vol(ledig)heid of volte die tegelijk een grens heeft, een einde. Maar het kan omgekeerd gezegd worden: het gaat om een begrensde geheel, waarin een volheid 'opgesloten dan wel afgesloten is'. en zo gaat de betekenis van KáLá' (קָלָא) meeklinken.

Het werkwoord brengt ons bij belangrijke teksten. Om te beginnen bij Gen.2:1:

*SV: Alzo zijn **volbracht** de hemel en de aarde en **al** hun heir. Toen nu God op den zevenden dag **volbracht** had Zijn werk dat Hij gemaakt had, heeft Hij gerust op den zevenden dag van al zijn werk, dat Hij gemaakt had.*

*En God heeft den zevenden dag gezegenden diengeheiligd, omdat Hij op dezen gerust heeft van al het werk hetwelk God geschapen had om te **voltoeien**.*

Dit werkwoord is een wezenlijk deel van het scheppend¹⁶

15. Het wordt in het woordenboek van Bauer niet eens genoemd. Zie in L&S.

16. Hebreeuws: כָּרָא / BáRáA, dat meestal met 'scheppen' wordt vertaald, maar dat stamverwant is

handelen van die-JHWH-van-Israël en is onlosmakelijk verbonden met de zevende dag. En via dit aspect worden bepaald bij de omgang van Jezus met deze zevende dag, deze Sabbat, waarop hij medemensen, vrouwen en mannen herstelt in hun vol(maakt)heid. De Sabbat is de dag, waarop zij gevrijwaard worden, veilig, onbereikbaar op afstand komen van kwaad en aantasting.

Maar in Gen.41:30 horen we hoe na de zeven jaren van overvloed in Egypte;

“de honger het land zal **verteren**” (SV)¹⁷

Wat de honger met het land zal doen, heeft met dezelfde noties te maken. De honger **vervult** het land niet alleen, maar **ontdoet** het land van wat daarvan leven moet.

Ook hier worden we bepaald bij woorden van Jezus. Want het is dit Hebreeuwse woord dat doorklinkt in de woorden waarmee Jezus volgens Johannes aan het kruis zijn stervensweg, die een levensweg is, beëindigt:

Het is **volbracht**¹⁸.

Ook hier klinken de twee aspecten van het hebreeuws door. Er is niet alleen een opgave vervuld, maar ook defintief afstand genomen van een ‘wereld’, aangeduid in het evangelie van Johannes met het Griekse uiterst positief geladen begrip kosmos¹⁹, “verloren in schuld”. Het is ook **voleindigd**.

In het zogenaamde hogepriesterlijk gebed in Joh.17:4 spreekt Jezus met dezelfde woorden:

Ik heb **voleinigd** het werk dat Gij mij gegeven hebt om te doen.

Ook daarin horen hoe Hij afstand neemt van deze ‘kosmos’:

Ik bid niet voor deze wereld.

Daarvan draagt Hij hoog heen de schuld.

Dezelfde thematiek klinkt in Matth.28:20:

Ik ben met u tot aan de **voleinding** der wereld.

En tenslotte nog

het bereik van een derde werkwoord n.l.KáLàL (כָּלַל), dat één keer voorkomt in de Qalvervoeging en wel in Ez.27:3 en met ‘volkomen maken’ (St.V.) wordt vertaald.De LXX : peritqhmi / peritithèmi, dat ‘omringen met’ of, overdr. ‘verlenen’ betekent. Van dit werkwoorden worden echtere meerdere vaak voorkomende woorden afgeleid.

1. het zelfstandig naamwoord KoL (כָּל)..

De lexica vermelden als betekenis: Gesamtheit(GB), the whole(KB). Als eerste vertaling van KoL~Há’áRèTS geeft KB: das Ganze der Erde/ the whole of the earth. Er is dus steeds sprake van een status-constructus verbinding. *Het Hebr. woord funktioneert grammaticaal dus niet zoals het Nederlandse onbepaalde*

(kan zijn) met het Hebreeuwse בָּר / BàR, dat ‘zuiver’ betekent en meerdere afleidingen heeft.

Scheppen zou dus weleens ‘zuiver maken’ kunnen inhouden, d.w.z. op een zuiver manier maken.

17. Zo vertaalt ook BR. F.Baader probeert het Hebreeuws hier wel te laten horen: “Und der Hunger macht alldahin das Erdland.

18. Grieks: τετελεσται / tetelestai. Dit werkwoord is ook in de LXX de meest voorkomende vertaling van het Hebreeuwse werkwoord (zie THWNT).

19. Grieks κοσμος / kosmos, dat ook wij horen in een woord als ‘cosmetisch’.

hoofdtelwoord 'alle'. Het tweede woord kan enkelvoud en bepaald zijn (via het lidwoord, een bezit. voornaamwoord of een tweede status constructus verbinding). Het tweede woord kan ook enkelvoud en onbepaald zijn en dan krijgt KoL de betekenis van het Nederlandse ieder of elk. KáL~NGàM betekent dus elk volk - en niet het geheel van het volk. In het Nederlands is de uitdrukking 'alleman' of 'alledag' vergelijkbaar. Soms krijgt het dan de betekenis 'enkel', in de zin van 'alleen maar', zoals b.v. in Ps.39:6:

Waarlijk *enkel* vlaag (St.V. 'ijdelheid' NBG: 'ademtocht') plaatst zich *alle*-aardling.

Het tweede woord van de statusconstructus-verbinding kan ook meervoud en bepaald zijn: KáL~HàGGóWJieM - die Gesamtheit der Nationen, in het Nederlands lukt dat niet goed met 'het geheel van'. In poëtische teksten kunnen het ook onbepaalde meervouden zijn.

Als zelfstandig naamwoord kan het Hebr. KoL ook pers. voornaamwoorden als suffix meekrijgen. KoeLLáNoeW, meestal vertaald met 'wij allen' betekent dus eigenlijk 'het totaal van ons'.

Het zal er om moeten gaan ook hier zowel KáLáA te laten meeklinken, dat niet alleen de vol(ledig)heid, maar ook de begrensdheid en de af(op-)geslotenheid aanduidt, als KáLáH, dat behalve op volledigheid ook op 'eindigheid' wijst.

De LXX gebruikt zowel $\sigma\lambda\omicron\varsigma$ / holos, als $\pi\alpha\nu$, $\pi\alpha\nu\tau\epsilon\sigma$ / pas, pantes.

2. Het zelfstandig naamwoord KáLieJL (כָּלֵיִל)..

Het is een verlenging van het vorige woord en heeft een sterkere betekenis. Het wordt ook via de status constructus met het volgende woord verbonden. Het kan ook adverbiaal gebruikt worden: 'in zijn/haar geheel' In Lev.6:23(Hebr./LXX.16) lezen we:

En al de (of alles van/ het geheel van de) meelcijns MiN^eCHáH) van de priester is **in het geheel** aan 't geschieden, niet aan't gegeten wor
den.

De LXX vertaalt hier:

$\kappa\alpha\iota$ $\pi\alpha\sigma\alpha$ $\theta\upsilon\sigma\iota\alpha$ ²⁰ $\iota\epsilon\rho\epsilon\upsilon\varsigma$ $\sigma\lambda\omicron\kappa\alpha\upsilon\tau\omicron\varsigma$ $\epsilon\sigma\tau\alpha\iota$ /
kai pasa thusia iereoos holokautos estai. .

In nog enkele teksten wordt dit woord in verband met de tempel/tabernakeldienst gebruikt.

3. Het zelfstandig naamwoord MiK^eLóWL (מִכְלֹוֹל), dat alleen in Ez. 23:12 voorkomt wordt met 'volkomenheid' vertaald; evenals het woord MàK^eLoeLieM (מִכְלֹוֹלִים), dat alleen in Ez. 27:24 voorkomt en ook het meervoud van het vorige woord kan zijn.

Hier kiest de LXX voor $\epsilon\upsilon\pi\alpha\rho\upsilon\phi\alpha$ / euparupha, letterlijk: "met een schone zoom" als uitdrukking voor zowel volmaakt als voornaam gekleed.

Tenslotte het woord MiK^eLáL (מִכְלֵל), dat dezelfde betekenis heeft en alleen in Ps.50:2 voorkomt.

Ook bij de weergave van de onder 2 en 3 genoemde woorden is het belangrijk de betekenis van de twee hierboven genoemde werkwoorden te laten meeklinken. Ze behoren tot de reeks woorden die tezamen de richting wijzen naar de betekenis van de kern, de 'stam' k l / K L, die de basis is van al deze woorden.

Het eerste afgeleide woord wordt in het Hebrteeuws van TeNaCh evenveel gebruikt als ons Nederlandse woord 'al/alle/allen', maar funktioneert nog al anders, vooral omdat het direct concordeert

20. Hier kennelijk als een algemeen woord voor 'offer' gebruikt, terwijl het letterlijk 'slachting' betekent.

met werkwoorden en zelfstandige naamwoorden - en dat doet het Nederlandse al/alle niet. Er is vrijwel geen bladzijde in Te NaCh of dit woord staat er. De eerste keer is Gen. 1:21:

SV: En God schiep de grote zeedieren en **alle** levende wriemelende zielen²¹ welke de wateren overvloedig voortbrachten naar haar aard.

Ex. 1:5:

Al de zielen nu²² die uit Jakobs heup voortgekomen zijn, waren zeventig zielen.

Num 1:2:

Neem op de som van de gehele vergadering der kinderen Israëls .....in het getal der namen van **alles**, wat mannelijk²³ is, hoofd voor hoofd.

Deut. 1:1:

Dit zijn de woorden die Mozes tot **gans** Israël gesproken heeft....

Jes. 2:2:

En het zal geschieden in het laatste der dagen dat de berg van het huis des HEEREN vastgesteld zal zijn op d en top der bergen .... en tot hem zullen **alle** heidenen²⁴ toevloei en.

In deze paar voorbeelden uit een groot aantal gaat het niet om een algemeen totaal, maar om een concreet te localiseren en te beperken totaal.

En klinkt het in Matth. 11:28:

Komt herwaarts tot Mij, **allen** die vermoeid en belast zijt, en ik zal u rust geven.

Tenslotte de de 'hoofsom der wet' uit

Matth. 22:37, geciteerd uit Deut. 6:5:

Zo zult gij den HEERE uw God liefhebben met uw **ganse** hart, met uw **ganse** ziel met **al** uw verstand (vermogen).

Het Hebreeuwse noch het Griekse woord kunnen worden weggelaten zonder daarmee de bedoeling van deze woorden aan te tasten. Bij dit hart behoort ieders concrete organische hart; onze ziel is ieders lichaam: bloed en vet, handen en voeten, hoofd en gebeente.

***de verantwoording van onze vertaling.**

Het is opvallend dat de vertalers van de LXX voor de weergave van deze Hebreeuwse woorden geen enkele concordantie met het Hebreeuws blijken te hebben nagestreefd. Ze gebruiken een naar verhouding groot aantal verschillende Griekse woorden, waarvan een aantal met nogal specifieke betekenissen. Enerzijds komt het zelfstandig naamwoord *τελος* / *telos* als zodanig nooit voor als weergave

21. **Lichaamzielen!**

22. idem!

23. Hebreeuws זָכַר / *ZáKáR*, waarschijnlijk de aanduiding van het mannelijk lid en - ook waarschijnlijk - verwant met het gelijkkluidende werkwoord, dat meestal met 'gedenken' wordt vertaald, maar letterlijk zoiets zal betekenen als 'aanhaken bij' - zie bij dit woord in dit hoofdstuk.

24. Hebreeuws גוֹיִם / *GóWJieM*, beter 'naties'.

van een van deze Hebr. woorden (wel van andere!), anderzijds is dit Griekse woord wel herkenbaar in meerdere werkwoorden, zowel $\tau\epsilon\lambda\epsilon\omega$ / teleoo zelf als in samenstellingen van dit werkwoord met voorzetsels: epi- , sun- teleoo, maar ook in woorden als teleia en teleios. De centrale noties van de hier besproken Hebreeuwse woorden zijn in de LXX verdeeld over verschillende woorden. Een analyse van de interpretaties, die de Joodse vertalers met deze verscheidenheid in woordkeuze aan de teksten gegeven hebben, valt buiten dit bestek, maar is voor de bepaling van de betekenis van de LXX-tekst voor de interpretatiegeschiedenis zowel in de Joodse als in de kerkelijke traditie wel belangrijk en raakt niet zelden ook aan de interpretaties van een aantal verhalen in de Koran, b.v. de Jozefsgeschiedenis. Hoe groot het gezag van de LXX zeker in de Rooms-katholieke en Ooster-Orthodoxe kerkelijke vertaaltraditie ook is, wie een vertaling vanuit de Hebreeuwse TeNaCH nastreeft, zal bevestigd worden in de relatieve waarde van de LXX voor het huidige vertalen. In hoeverre de twee andere, latere Griekse vertalingen van TeNaCH, die van Aquila en vooral van Theodotion, hier adequetere vertaalbeslissingen hebben genomen kan alleen gespecialiseerd onderzoek uitwijzen.

Dit zijn de drie noties, waartoe de hierboven beschreven betekenissen te herleiden zijn: einde, volledig-en-voorkomen en een-te-isoleren-totaal. In alle Hebreeuwse werkwoorden en in de daarvan afgeleide woorden, waarin de twee medeklinkers K L (כ ל) als stamradicalen voorkomen, zijn deze drie noties aanwezig, zichtbaar en hoorbaar. Daardoor ontstaan er samenhangen in de Hebreeuwse teksten, die specifiek zijn zowel voor de afzonderlijke bijbelboeken en literaire genres als voor de TeNaCH als geheel. Van deze samenhangen worden hieronder enkele opvallende voorbeelden gegeven. Deze specifieke samenhangen kunnen ook in een Nederlandse vertaling zichtbaar en hoorbaar gemaakt worden, al zal dat een Nederlandse tekst zijn, die, net als de Hebreeuwse nog geïnterpreteerd moet worden. De zogenaamde doelgroepen kunnen met behulp van deze “vernederlandsing” zo’n tekst zelf naar hun eigen specifieke context vertalen, maar daar dan wel verantwoording van afleggen t.o.v. anderen.. Gezien de korthed van het Hebr.woord KL behoort het tot de basiswoord/klanken van deze taal. We zochten naar overeenkomstig korte Nederlandse woorden en we vonden twee woorden: behalve het woord ‘al’ het woord ‘af’.

Dezelfde bovengenoemde drie noties zijn te herkennen in deze twee korte Nederlandse woorden, die onderling semantisch verwant zijn: ‘af’ en ‘al’ Helaas zijn beide woorden steeds tegelijk nodig. Het woordje ‘al’ afzonderlijk laat de drie noties niet horen, evenmin het woordje ‘af’ afzonderlijk. Met het woordje ‘af’ kunnen we in het Nederlands de drie genoemde noties wel aanbrengen in werkwoorden en in zelfstandige naamwoorden, maar het zegt niets bij collectieven en kan niet als een zelfstandig naamwoord functioneren. Die beide functies kan het woord ‘al’ wel vervullen. Daarom is het woordje ‘af’ de basis van onze weergave en is het woordje ‘al’ een toevoeging bij ‘af’. Bij de weergave van de hierboven besproken Hebreeuwse werkwoorden en afgeleide woorden zullen dus beide Nederlandse woorden steeds zichtbaar en hoorbaar aanwezig moeten zijn. Hoe dat zou kunnen. tonen we onder “De vernederlandsing van de Hebreeuwse woorden.”

Maar eerste bespreken we:

*het bereik van de Nederlandse woorden ‘af’ en ‘al’.

Het overzicht in van Dale van de betekenissen van het Nederlandse woordje ‘al’ laat

enige overeenkomst zien met met wat we aan betekenissen vonden van het Hebr. woordje Kâl.

ad I: onbepaald hoofdtelwoord en voornaamwoord en zelfstandig naamwoord:

1. geheel, gans: v.b.: al de stad, al de dag;
2. voor collectieven: alle: b.v. alle moeite, alleman, in aller ijl.;
3. un tijdsbepalingen: ieder; b.v. alle uur, te allen tijde;
4. voor meervoudige zelfstandige naamwoorden: alle mensen = al de mensen
5. zelfstandig: als gemeenslachtig voornaamwoord: v.b.: al wie; eind goed al goed; boven-al, al met al, eens voor al;
6. als zelfstandig voornaamwoord meervoud: allen(personen)/alle(zaken);

ad II zelfstandig naamwoord: het al.

ad III bijwoord:

1. ten volle: v.b. hij is een en al muziek;
2. versterking: v.b. dat is al een heel rare situatie; al-daar, al-dus, al-licht, al te zeer;
3. stopwoordje: v.b. .... al in een boeresloot.
4. als tegenstelling van 'niet': 'wel': v.b. al dan niet

Vanaf 5 t/m 7 vermeld dit overzicht het gebruik als tijdsbepaling: 'reeds', 'steeds maar'.

Vanaf 8 t/m/12 worden nog enkele andere, vaak minder gebruikelijke, mogelijkheden van het woordje 'al' vermeld.

ad IV wordt tenslotte het gebruik als voegwoord vermeld in de betekenis van 'hoewel'.

Etymologisch heeft het zijn oorsprong in het indogermaans en is het reeds herkenbaar in het oudsakisch, het gotisch.

Het dient etymologisch onderscheiden te worden van het woord 'heel', dat een andere oorsprong heeft en ook in het Griekse ὅλος / holos te horen is.

Een overzicht van de betekenissen die in van Dale te vinden zijn van het Nederlandse woordje 'af' laat een reeks zien die heel anders is opgebouwd.

'Af' is een bijwoord, waarvan de betekenisvelden alsovolgt beschreven worden:

1. geeft een verwijdering te kennen bij werkwoorden van beweging. Hoewel van Dale dat pas bij 3. vermeldt, gaat het bijna altijd om een neergaande beweging, hetzij letterlijk hetzij figuurlijk.
2. het wijst het punt aan waar deze beweging begint en wordt dan meestal voorafgegaan door 'van';
3. aanduiding van een richting, die naar beneden gaat;
4. aanduiding van een scheiding of verwijdering;
5. in uitdrukkingen zoals: goed of slecht af;
6. af zijn in de zin van afgemat zijn;
- (7. of in de zin van afgegaan zijn)
8. af zijn in de zin van voltooid zijn, pregnanter: waar niets aan ontbreekt en niets op aan te merken valt, volmaakt goed, maar ook aan het/zijn/haar einde zijn, niet meer bruikbaar;
- 9 in allerlei uitdrukkingen zoals op de minuut af, op het , bij het hatelijke af, bij de beesten af, op.gevaar af.
- van 10/12 gaat het om de combinatie 'vanaf';
13. als voorzetsel is het niet meer gangbaar.

Het wordt gecombineerd met tientallen werkwoorden. Voor ons onderzoek belangrijk zijn de volgende combinaties:

'Afmaken', in van Dale beschreven als

1. losmaken: maken dat iets er af is;
2. ergens een einde aan maken;
3. zich van iets afmaken;
4. voltooien;
- (5. een technisch term vergelijkbaar met 'afvinken')
6. doden geen kans geven.
7. afsluiten, b.v. van een tuin of een straat

'Afhouden'

I overgankelijk:

1. verwijderd houden;
2. terughouden;
3. inhouden;
4. verhinderen;

II onovergankelijk:

1. afbuigen, afwijken;
2. scheepsterm;
3. zich terugtrekken.

Het wordt ook gecombineerd met 'al' als bijwoord: "het kwarwei is al af"; deze twee woorden staan dan los van elkaar.

Voor de vertaling van het Hebreeuwse woord KâL schrijven we de twee woorden met streepje aan elkaar, waarbij de klemtoon (enigszins) op 'al' dient te worden gelegd.

Etymologisch gaat ook 'af' terug op het indogermaans en is reeds te horen in het Latijnse 'ab' en het Griekse apo / apo.

Het bijwoord 'af' funktioneert vanzelfsprekend heel anders dan het telwoord 'al' Het eerste is te combineren met vele werkwoorden en zelfstandige naamwoorden; het tweede is zelden te combineren met een ander woord, alleen in begrippen zoals albeheerser, alwetend, almachtig. etc.

Samenvattend:

al.....af

allen en alles, maar wel .....als een geheel dat klaar is: àf!
 een volledigheid, omdat er.....àf-gemaakt is,
 àf te maken is

een eindigheid, die.....te beëindigen is,
 die beëindigd wordt.

een begrensdsheid,.....waar je binnen kunt zijn
 of buiten wilt blijven.

ofwel:

een afheid alskenmerk van een totaal:

al-àf

****de vernederlandsing van de Hebreeuwse woorden.
 het werkwoord KâLÁA (אָלָא)***

De **Qalvervoeging** kan worden weergegeven worden met 'al-af-houden'.

In Gen.23:6 lezen we dan

(St.V.):... niemand van ons zal zijn graf van u **al-afhouden**.

In Num.11:28

(St.V.): En Jozua.....en zeide: Mijn heer Mozes **houd ze al-af** (n.l. Eldad en Medad om te profeteren).

In Jer.32:2 (vs 3 idem):

(Eigen Vert.).....en de profeet Jeremia *geschiedt al-afgehouden wordend*.....

In Hag.1:10:

(Idem) Daarom op jullie **houden al-af** de helftenhemel vandaan van dauw en het land houdt al-af zijn opbrengst.

Drie keer komt het werkwoord in de **Niphalvervoeging**:

O.a. in Gen.8:2:

St.V.: .....en de plasregen van den hemel werd **al-afgehouden**..

De afgeleide woorden:

1. KèLèA:(כָּלָא). Dit woord kan met 'al-afhouding' worden vertaald zowel waar het volgt op BéJT~ (= huis van)²⁵, als elders. Het meervoud komt alleen in Jes.42:22 voor, waar 'al-afhoudenissen' of 'al-afhoudhuizen' overwogen kan worden.

2. KeLieJáA, KeLoeWA (כָּלֹוּא כָּלִיא) :alleen in Jer.37:4 en 52:31: Ook dit woord, dat in beide teksten gecombineerd staat met 'huis van', kan met al-afhouding vertaald worden.

3. MiK^eLáH (מִכְלָה), dat als meervoud heeft: MiK^eLeAóWT (מִכְלָאוֹת), waaruit blijkt dat de Alef in het enkelvoud is weggefallen. Het komt drie keer voor in de betekenis 'kooi' en kan met 'al-af-houder' vertaald worden.

het werkwoord KáLáH (כָּלָה).

Het komt in de Qal - en de Piëelvervoeging vele malen voor en in de Pualvervoeging twee keer, n.l. in de belangrijke teksten Gen.2:1 en Ps.72:20.

De **Qalvervoeging** kan worden weergegeven door: al-af-zijn.

In Esr.1:1 lezen we dan:

In het een-enkele(eerste) jaar voor(van) Kores, de koning van Perzië, ter **al-af-woorden-van** de inbreng(uitspraak)van die-JHWH-van Israël vandaanvan de mond van Jeremia.....

En in Ps.119:81:

Al-af word om jouw bevrijding mijn lichaamziel en om jouw inbreng wacht ik.

De dubbele betekenis van het Nederlandse woordje 'af': klaar en op(gebruikt), correspondeert met het Hebreeuws.

De **Piëel-vervoeging** funktioneert bij dit type Hebreeuwse werkwoorden, zoals al eerder gezegd, als de causatief van de Qalvervoeging kan dus weergegeven worden door: al-af *doen* worden²⁶.

In Gen.2:2 lezen we dan:

En-dan-doet **al-af-woorden** gods op dag de spreekzevende²⁷ zijn bodewerk aldus(dat) hij maakt.

25. Vergelijk in het Nederlands: 'huis van bewaring'.

26.De betekenis 'afmaken' kan beter reserveerd blijven voor כָּלָל / KáLáL, zie hieronder.

27.Het Hebreeuwse woord שְׁבִיעִי / SCHeBieJNGieJ, dat algemeen met 'zeven' vertaald wordt, is stamverwant met het werkwoord שָׁבַע / SCHÁBàNG, dat algemeen met 'zweren' wordt vertaald.

Om deze klank- en betekenisverwantschap ook in deze vernederlandsing na te kunnen gaan, vertalen we het werkwoord met 'zevenspreken' en het zelfstandige naamwoord, dat in het nederlands met 'eed' wordt vertaald, omdat we niet een met het Duits met 'Schwur' vergelijkbaar

En in Gen.41:30:

En **al-af aan't doen worden is** de honger enwel het land.

Ook hier correspondeert de dubbele betekenis van het Nederl. 'af' met het Hebreeuws.

De **Pualvervoeging**, het passivum van de Piëel-vervoeging, komt alleen voor in: Gen.2:1:

En-dan-**zijn-al-af** de helftenhemel en het land en de al-afheid-van²⁸ hun scharen.

En in Ps.72:20:

Al-af zijn de tussenkomsten²⁹, David³⁰ de stichtzoon van Isaï

De volgende woorden zijn van dit werkwoord afgeleid:

1. het bijvoeglijk naamwoord KÁLÈH (כָּלֶה) komt maar één keer voor, n.l.Dt.28:32, en is eigenlijk het participium van het werkwoord:

jullie ogen (zijn) zienden en **al-af-wordend** naar hen de **al-afheid**-van de dag.

2. Het zelfstandig naamwoord KÁLÁH (כָּלָה). Het komt vaak voor, maar kent geen meervoud. De vertaling kan zijn: 'de al-af-ording'. Het wordt vooral door de profeten gebruikt. In de Torah komt het slechts twee keer voor in

Gen.18:21³¹:

Ik wil afdalen toch en ik wil zien: overeenkomstig haar geschreeuw dat komt naar mij toe, maken zij? **al-afwording** en ware't niet: ik wil kennen.

en in Ex.11:1:

.....later-zo zendt hij jullie vanhiervandaan; naar zijn zenden *in al-af-wording* te verdrijven verdrijft hij jullie vanhiervandaan.

Als voorbeeld voor de manier waarop dit woord en het hieronder onder nr 3 besproken woord funktioneren kiezen we

Jes.10:22 en 23:

..... een rest is aan't (om-)keren daarin(het land);
het *al-af-raken*(zie 3) is beslist³², vloeiend gerechtigheid.
Al-af-ording en beslissing;

---

zelfst.naamwoord kennen, met 'zevenspreuk'. Het telwoord vertalen dan met 'spreekzeven'/ 'spreekzevende'.

28.Zie hierna de bespreking van het Hebreeuwse woord KÁL~.

29.De vertaling van het Hebreeuwse woord תְּפִלָּה / TePHiLLÁH, dat meestal met 'gebed' wordt weergegeven. Het is afgeleid van een werkwoord תָּפַל / PHÁLÀL, dat in de piëelvervoeging meestal met 'richten' of 'bescheid geven' wordt vertaald, maar letterlijk zoiets betekent als 'er tussen komen'. De Hithpaëlvervoeging, die doorgaans wordt geplitst over twee homoniemen werkwoorden, waarvan het tweede met 'bidden' wordt vertaald, betekent letterlijk 'zich er tussen plaatsen' ofwel: 'tussenbeide komen' met een verzoek aan of een lofprijzing van iemand.

30.Meestal wordt hier vertaald: de tussenkomsten/ de gebeden van David. De atnach tussen deze twee woorden in de Hebreeuwse tekst maakt duidelijk, dat de Massoreten deze interpretatie niet bevestigen.

31.Hier worden de beslissingen van BR gevolgd. De St.V., het NBG. Luther, Baader en de LXX verbinden dit woord met daaraan voraafgaande 'maken'. De St. V. vertaalt dan: 'het uiterste doen'; het NBG.: 'inderdaad doen', Baader: Gänzliches getan; en de LXX trekt ze samen tot één woord: συντελούνται / suntelountai, dat 'volledig doen' als eerste betekenis heeft. In een vergelijkbare (maar niet identieke!) constructie in Ex.11:1 kiest ook BR hiervoor. Daaruit blijkt dat ook dit Hebr. woord de dubbele betekenis heeft, die voor het Nederlandse woordje 'af' kenmerkend is. De keuze voor BR berust op de (kleine) verschillen tussen beide teksten. In Gen.18:21 wordt dit woord door het teken paseq (een verticale streep) gescheiden van het voorgaande; in Ex.11:1 staat geen paseq. In Gen.18:21 staat het voraafgaande werkwoord (maken/doen) in de indicatief; in Ex.11:1 heeft het voraafgaande werkwoord ('zenden') de vorm van een participium actief met het praefix כ / Ke, dat 'naar' / 'overeenkomstig' betekent.

32.Hebr.: תָּרַצ / CHÁRàTS, dat oorspronkelijk met 'griffen' of 'krassen' te maken heeft.

machtiger-mijns die-JHWH-van-Israel omschaarde,
hij maakt't in het naderlijf³³ van het land.

3. Het zelfstandig naamwoord KiLLáJóWN (כְּלִיּוֹן). Het komt maar twee keer voor: behalve in Jes.10:22 ook in Dt.28:65, waar het weer betrekking heeft op de ogen. Het kan het beste vertaald worden met *het al-af-raken*.

4. Het zelfstandig naamwoord ṬiK^eLáH (תְּכֵלֶה). Het komt alleen voor in Ps.119:96 en kan daar met het *al-af-zijn* worden vertaald

5. Het zelfstandig naamwoord ṬàK^eLieJT (תְּכֵלֶית) heeft in Ps.139:22 dezelfde betekenis.

6. Het zelfstandig naamwoord MiK^eLóWT (מְכֻלּוֹת), dat ook het meervoud van het enkelvoud MiK^eLáH (מְכֵלֶה) kan zijn, een woord dat we al eerder tegenkwamen als afleiding van KáLáA (כָּלָא), maar nu met *al-af-ronding* kan worden vertaald, komt alleen voor in II Kron.4:21.

Tenslotte³⁴

het werkwoord KáLàL (כָּלַל). We treffen het alleen aan in Ez.27:4 en 11 in de Qalvervoeging. Het kan kan dan met *al-af-maken* vertaald worden.

Van dit werkwoorden worden de volgende vaak voorkomende woorden afgeleid.

1. het zelfstandig naamwoord KoL (כֹּל).

Het is in het Hebreeuws een zelfstandig naamwoord (en dus geen hoofdtelwoord). We vertalen het met *al-af-heid*. Wanneer het staat voor een onbepaald enkelvoud, vertalen we: **de** al-afheid. B.v. de al-afheid aardling. dat is: alwie onder 'aardling' begrepen dienen te worden ofwel elke aardling. We gebruiken hier de Nederlandse constructie die we horen in b.v. "gekenmerkt door de hoedanigheid (eigenschap) souplesse". Wanneer het staat voor een bepaald enkelvoud, vertalen we: de al-afheid *van*; wanneer b.v. 'het gehele volk' bedoeld wordt (zoals het dan meestal ook vertaald wordt), wordt dat hier weergegeven met: de al-afheid van het volk

Wanneer het staat voor een onbepaald meervoud vertalen we **een** al-afheid van b.v. mensen, dieren. Bij een bepaald meervoud: de al-afheid van.

De enkele keer dat het gebruikt wordt in de betekenis van 'zuiver', 'alleen', vertalen we 'al en af', naar analogie van het Nederlandse 'één en al'. In Ps.39:6 lezen we dan: Waarlijk *al en af* vlaag³⁵ (St.V. 'ijdelheid' NBG: 'ademtocht') plaatst zich *de*

33.Hebr.: בְּקֶרֶב / BeQèRèB. קֶרֶב / QèRèB, dat naar z'n eigenlijke betekenis ons woord 'lijf' aanduidt, is afgeleid van het werkwoord קָרַב / QáRàB, dat met 'lijf-naderen' is weer te geven. QèRèB zou ook met 'lijfmidden' kunnen worden vertaald - dus hier: in het lijfmidden van het land.

34.Er zijn enkele Hebreeuwse woorden, waarvan de eerste twee radicalen eveneens de K en de L zijn, die als homoniemen beschouwd moeten worden. We gaan ze hier kort na:

1. כְּלָה / KàLLáH, dat schoonzus of bruid betekent; met een daarvan afgeleid, alleen in het meervoud één keer voorkomend woord KeLoeWLóWT (Jer.2:2), dat 'verkering'/'verloving' betekent.

2. כְּלִי / KeLieJ, dat op zich zelf staat en 'gerei' betekent.

3. כְּלֵיה / KiL^eJáH, dat alleen in het meervoud voorkomt en 'nieren' betekent.

35.Hebr. הֶבֶל / HèBèL, het woord waarmee Prediker (1:2) begint: "Een vlaag van vlagen zegt

Afstemmer (de vertaling van קֶהֱלַת / QoHèLèT, een afleiding van het werkwoord קָהַל / QáHàL,

al-afheid-aardling (beter: 'rodeling' zie daar).

Wanneer het zelfstandig gebruikt wordt, vertalen we 'de al-afheid'.

2. Het zelfstandig naamwoord KáLieJL (כָּלִיִּל).

Het is een verlenging van het vorige woord en heeft een sterkere betekenis. Het wordt ook via de status constructus met het volgende woord verbonden. We vertalen het ook met 'al-afheid van' Het kan ook adverbiaal gebruikt worden; dan vertalen we 'al-af' (eigenlijk dus 'in al-afheid'). Zo wordt het gebruikt in Leviticus in de voorschriften voor de tabernakel /tempeldienst. Lev.6:22 en 23 (Hebr. telling: 15 en 16):

"En de priester .....is aan't maken dit; een ingriffing wereldlang voor die-JHWH-van-Israël, **al-af is** het aan het verwalmen³⁶. De al-afheid cijns-gave³⁷ van een priester al-af is zij aan het geschieden en niet is zij aan het gegeten worden."

3. Het zelfstandig naamwoord $\text{MiK}^e\text{LóWL}$ (מִכְלוֹל), dat alleen in Ez. 23:12 en 38:4 voorkomt, funktioneert in beide teksten als een adverbium bij het werkwoord kleden LáBàSCH (לְבַשׁ) en kan met 'in al-afheid' vertaald worden.

4. Tenslotte het woord $\text{MiK}^e\text{LáL}$ (מִכְלָל), dat dezelfde betekenis heeft en alleen in Ps.50:2 voorkomt.

De reeks van afgeleide woorden van dit Hebreeuwse stamwoord heeft u, lezer, bij een groot aantal teksten gebracht. Wanneer de Hebreeuwse functie en inhoud van al deze woorden in een vertaling in het Nederlands wordt 'overgezet', blijkt dat gevolgen te hebben voor de uitleg van deze teksten. In de volgende paragraaf bepalen we u er bij, dat daardoor het Nederlands van zo'n 'ver-taling' ofwel 'over-zetting' een andere indruk gaat maken dan het Nederlands in kranten en boeken.

***gevolgen voor het taalgebruik.**

In de Hebreeuwse TeNaCH zijn er op elke bladzijde meerdere en vaak vele woorden te lezen en te horen, waarvan deze twee radicalen, de K en de L, de stamvormen Ook de overzichten in de concordanties laten dat overduidelijk zien. Telkens lees je, hoor je die klank KáL of KoL terugkomen in een groot aantal verschillende zinswendingen. Al die keren wordt de Hebreeuws lezende zo niet gewezen op, dan toch herinnerd aan een betekenis die in het Nederlands overeenkomt met *al-af*. Als het totale aantallen aanduidt, duidt het tegelijk de kwaliteit ervan aan. Als het gebruikt wordt om van aangelegenheden te zeggen, dat ze aan hun einde zijn, dan wordt tegelijk gezegd, dat ze dat als totaliteit zijn; als ze compleet zijn, zijn ze ook volmaakt en als ze volmaakt zijn, zijn ze compleet; als ze compleet zijn, zijn ze

---

waarvan ook het woord קלל / QóWL, dat stem betekent, is afgeleid en dat met 'zich (doen) afstemmen op' kan worden vertaald.), een vlaag van vlagen, de al-afheid een vlaag"; zo klinkt in het Hebreeuws ook de naam van Kaïns broeder Abel: HèBèL.

36. Hebr.: קָטַר / QáTHàR. Dit werkwoord komt alleen voor in de Piëel (of: Hiphilvervoeging). Het zelfstandig naamwoord קָטָרַת / QoTHèRèT wordt meestal met 'reukoffer' vertaald, maar het heeft niet met 'ruiken' / 'reuk' te maken maar met 'roken', rook'; het is dus een 'verwalming'.

37. Hier staat dus: elke vorm van 'cijns-gave' - het Hebr. woord מִנְחָה / MiN^eCHÁH, dat meestal met spijsoffer vertaald wordt.

tegelijk apart, op zichzelf te zetten. In het gebruik van een woordstam als deze toont zich het taalidoom, het taaleigene. Ook teksten, waarin in TeNaCH dagelijkse omgangstaal te herkennen is met alle afvlakkingen vanden, krijgen via een dergelijk centraal basiswoord altijd iets van de inkleuring mee, die dit woord heeft in - en dan ook geeft aan - nauwkeurig geconcipeerde narratieve teksten, aan creatieve poëtische teksten en aan geladen profetische boodschappen. Wie als Nederlandstalige dit Hebreeuws hardop leest hoort deze klank steeds weer, wie als Nederlandstalige zo'n tekst ook probeert te verstaan en dus ver-'taal't, krijgt enorme hulp, wanneer teruggevallen kan worden op een Nederlandse tekst, waarin een corresponderend Nederlands woord(-beeld/-klank) een zelfde rol speelt, ook al is het taalgebruik in zo'n Nederlandse tekst hoogst ongebruikelijk, weerbarstig en zelfs vervreemdend en het tegendeel van 'vlot leesbaar' en / of 'direct begrijpelijk'. Het Nederlandse woordenpaar *al-af* kan deze functie in zo'n vernederlandsing van de TeNaCH vervullen.

Wanneer in een zo invloedrijke tekst als die van de - Nederlandse - bijbel twee woordjes, die in het gebruikelijke Nederlands los van elkaar veelvuldig gebruikt worden, alleen nog maar in combinatie met elkaar voorkomen en dan ook nog zo frequent, dan zal dat zijn weerslag gaan krijgen op de manier waarop u en ik, lezer/es, met deze woordjes zullen omgaan. En daarover gaat de volgende paragraaf.

*gevolgen voor de betekenis.

Een combinatie van 'al' (in deze betekenis en niet in de betekenis van 'reeds' - ook in die betekenis wordt het overigens in het Nederlands vaak gecombineerd: al-lang, alvast etc.) met andere woorden zoals *al-af* komt in het Nederlands vaker voor: al-door, al-zo, al-om. . Telkens funktioneert dit woordje 'al' niet alleen als een versterking van het tweede woord, maar voegt er notie 'uitgebreidheid' c.q. 'totaliteit' aan toe. Dat is ook het geval bij *al-af*. In alle teksten, waar het Hebreeuwse woord KoL voorkomt, dat meestal dus met alle/allen/elk vertaald wordt. Er is niet zozeer sprake van een optelsom, maar van een geheel met bepaalde kwaliteiten, volledigheid en gaafheid. In de Hebreeuwse werkwoorden, waarin deze stam voorkomt, die hetzij met voltooiën hetzij met beëindigen hetzij met ergens van weg houden worden vertaald, gaat het niet alleen om een inhoudelijke activiteit maar is er ook sprake van een omvattende veelheid.

De nadruk/klemtoon ligt, conform het Hebreeuwse woord zoals we al zagen, niettemin op het Nederlandse woordje 'al'. Het woordje 'af' is een uiterst veelzijdig woord in het Nederlands, dat als voorvoegsel voorkomt bij talloze(alle?) werkwoorden. Maar het komt ook als tweede woord in meerdere combinaties voor, die zelfstandig kunnen voorkomen: kort-af, goed-af, slecht-af, voor-af, achter-af. 'Af' funktioneert dan als een toevoeging aan het eerste woord en ook deze 'tegenbeweging' richting 'al'dienen we in de weergave *al-af* te verdisconteren. Deze combinatie kan dus niet verstaan worden als al ... af, zoals in de zin: "Heb je je werk al af?". In zo'n zin staan deze woorden op zichzelf en kunnen worden vervangen door 'reeds klaar'.

In deze combinatie 'al-af' gaat het om het 'àf'-zijn van het 'al'.

Het Hebreeuwse woord (Kol/ Kâl), dat we hier ook in alle daarvan in het Hebreeuws afgeleide woorden met 'al-af' vertalen, brengt ons ook bij centrale thema's van de theologie. In de

volgende paragraaf staan daarvan enkele voorbeelden.

*gevolgen voor de theologie.

We bespreken enkele specimen uit de volgende theologische gebieden: de bijbelse theologie, zowel van het Oude Testament als van het Nieuwe Testament, de dogmatiek en de ethiek.

Enkele cruciale teksten³⁸ in de theologie van het Oude Testament:

Gen.2:1:

SV:

Alzo zijn volbracht
de hemel
en de aarde
en al hun heir

Eigen vertaling:

En-voorts-zijn-al-af-geworden³⁹
de-helftenhemel
en-het land
en-de-af-afheid-van~de schare-hunner.

Gen.2:2:

Toen nu God
op den zevenden dag
volbracht had
Zijn werk
dat Hij gemaakt had,
heeft Hij gerust
op den zevende dag
al Zijn werk
dat Hij gemaakt had.

En-voorts-doet-al-af-zijn⁴⁰

gods
op-de-dag de-spreekzevende
het-bode-werk-zijner
aldus(dat) hij maakt;
en-voorts-stilt-hij-zich⁴¹
op-de-dag de-spreekzevende van
vandaan-van~het-bode-werk-zijner
aldus(dat) hij maakt.

C.Westermann verslaat op bl. 233/234 van zijn grote commentaar op Genesis⁴² de discussie of God op de zevende dag nog actief is als hij "Sein Werk vollendet". Hierbij zijn op grond van ons onderzoek naar de betekenis van het Hebreeuwse woord twee opmerkingen te maken:

1 De gebruikelijke vertalingen, waartoe ook dit 'vollenden' behoort, beschrijven een aktiviteit van het subject en dat roept deze discussie op. Maar in het Hebreeuws staat dat God er voor zorgt dat zijn bodewerk al-af is, c.q. kan zijn; al-af is dan geen praedicaat dat via een koppelwerkwoord(zijn) met het subject verbonden is; al-af-zijn is als zodanig een werkwoord en is dus de activiteit van dit bodewerk; of m.a.w. God zorgt ervoor, dat zijn bodewerk zijn al-afheid kan tonen; het bodewerk n.l. waarmee God bezig is: "aldus hij maakt". Dit al-af-zijn klonk reeds in vs 1! In het Hebreeuws staat hier de passieve vervoeging van een *intransitief* werkwoord. Wanneer in het Nederlands hier de passieve vervoeging van een *transitief* werkwoord wordt gebruikt, zoals de meeste vertalingen doen⁴³, impliceert dat een niet genoemde (maar wel bekende) actor. De tekst gaat dan hetzelfde vertellen als de eerste twee woorden van vs 2 n.l. wat deze actor met de objecten doet, terwijl de tekst van vs 1

38. We citeren deze teksten zowel in de versie van de Statenvertaling(SV,de eerste kolom) als in een eigen vertaling (de tweede kolom). In die vertaling zijn de beslissingen doorgevoerd, die t.a.v. de vertaling van nog een groot aantal andere woorden genomen zijn, evenals t.a.v. de weergave van een aantal grammaticale constructies, zoals de vervoegingen van het werkwoord, de functie van de bezittelijke voornaamwoorden etc. Zie daarover meer in het hoofdstuk "Noodzakelijke grammatica".

39. Pual. קָלָהּ / KálÁH.

40. Piëel קָלָהּ / KálÁH.

41. Hebreeuws: שָׁבַת / ShábÀT; dit werkwoord kan beter met 'stil worden' / 'stil leggen' worden weergegeven dan met 'rusten'.

42. Biblisches Kommentar Altes Testaments I,1 1974

43. St.V.: volbracht; NBG: voltooid; BR: vollendet; Baader: vervollständigigt; LXX συντελεσθησαν / sunetelesthsan.

eigenlijk vertelt wat er met deze 'objecten' aan de hand is: ze zijn al-af-geworden. Het 'al-af' van het beginwoord wordt nog eens hoorbaar in de laatste twee woorden: de al-afheid van de hun schare.

2. In voleindigen of voltooiën klinkt alleen de notie 'af' in de zin van klaar door: vgl. afmaken. Maar in het Hebreeuws klinkt meer door, ook het gaaf zijn en het totaal zijn. Ook in vs 2 ligt de nadruk niet op de activiteit van God, maar op de staat waarin 'zijn bodewerk dat hij maakt' verkeert: God wil het al-af laten zijn en daarom is het, als consequentie, voor God inderdaad zaak om zich stil te houden / te maken: zich te stillen - deze éne zevende dag!⁴⁴ Dat doet het 'al-af-geworden-zijn' recht, het 'al-af' dat we nog een keer bevestigd krijgen in de slotwoorden: vandaanvan-de al-afheid-van zijn bodewerk dat hij maakt⁴⁵. In vs 3 horen we dan:

En God	En-voorts-zegent-in ⁴⁶
heeft den zevenden dag	gods
gezegend	enwel-de dag de spreekzevende
en die geheiligd	en-voorts-heiligt-hij enwel-hem;
omdat Hij op dezen gerust heeft	ja daarop stilt-hij-zich
van al zijn werk	vandaanvan-de-al-afheid-van~het
	[bodewerk-zijner
hetwelk God	aldus(dat) hij volzuivert ⁴⁷ ,
geschapen had	gods,
om te voltooiën.	om-te-maken.:

Nog eens dezelfde 'al-afheid' en nu bovendien met het werkwoord 'volzuiveren'(gebruikelijke vertaling 'scheppen') verbonden, dat Gen.1 draagt. C.Westermann wijst met vele anderen op enkele teksten, waarin dezelfde woorden voorkomen. Met name Ex.40:33 het slot is veelbetekend:

Alzo voltooide	En-voorts doet-al-af-zijn
Mozes	Mozes
het werk	enwel~het-bodewerk.

Hierna vervolgt de tekst(vs 34):

Toen bedekte	En-voorts omhult
de wolk	overvolking
de tent	enwel-de-tent-van
der samenkomst	de-gemeenschapsordening;
en de heerlijkheid	en-de-zwaarte-van
des HEEREN	die-JHWH-van-Israël:
vervulde	vullend
den tabernakel	het voortgewoon.

44.G.v.Rad formuleert in zijn "Theologie des Alten Testaments" Band I(München 1962. S. 161): Nicht am 6.Tag, also mit seinem letzten Schöpfungswerk hat Gott die Welt vollendet(so de LXX!), sondern am 7.Tag. Dieses Abstehen Gottes (en daarom gaat het óók in het Hebreeuwse כָּלָה KÁLÁH!) von einer Fortsetzung seines Schöpferwerkes und dies sein Ruhen sollen offenbar als eine Sache für sich gelten.

45.Dat deze notie met deze verzen verbonden is, c.q. dient te worden, laat ook C.Westermann horen in zijn commentaar (Bibl.Kommentar Teil I,1 S. 233,234): "Man kann die Heiligung und Segnung des siebten Tages nun bezogen auf die Ganzheit verstehen".

46.Het Hebreeuwse werkwoord בָּרַךְ / BáRàK kan beter met *inzegenen* dan met *zegenen* vertaald worden.

47.Het Hebreeuwse בָּרָא / BáRáA is mogelijk stamverwant met het woord בָּר / BàR, dat 'zuiver' betekent.

M.a.w.:Mozes dient het werk aan de tabernakel eerst al-af te laten zijn, ofwel ervoor te zorgen dat de tabernakel er helemaal kant en klaar en gaaf bij staat, voordat de overvolking en de zwaarte van die-JHWH-van Israël die gaan omhullen en vullen. Dit er 'al-af' bij staan houdt een paar dingen in:

- a. de tabernakel is een geheel, is een apart fenomeen en is gaaf - de drie noties van het Hebreeuwse KoL;
- b. van de tabernakel is afstand genomen door de de werkers en Mozes heeft er afstand van gedaan - deze notie behoort eveneens tot het betekenisveld;
- c. er gaat tenminste enige tijd over heen voordat de overvolking en de zwaarte bij en in deze woning verschijnen; dat zal zeker bij de Massoreten hebben meegespeeld, toen zij tussen vers 33 en 34 een PeToeCHáH (letterlijk 'opening') als indelingsteken plaatsten.

En zo herkennen we in deze tekst dezelfde noties als in Gen.2: 1 en 2.

Die dienen ook gehoord te worden in de andere teksten⁴⁸, waar dit Hebreeuwse woord op dezelfde wijze voorkomt; ze markeren stuk voor stuk belangrijke momenten:

Gen.17:22:

En Hij eindigde
met hem te spreken
en God
voer op
van Abraham.

En-voorts doet-hij-al-af-zijn
om-in-te-brengen('spreken') bij-hem
en-voorts-gaat-op
gods
vandaanvan-op~Abraham.

Gen.49:33:

Toen Jakob
voleindgd had
aan zijn zonen
bevelen te geven,
zo legde hij
zijn voerten tezamen
op het bed
en hij gaf den geest
en hij wordt verzameld
tot zijn volkeren.

En-voorts-doet-al-af-zijn
Jakob
om te gebieden
enwel~de-stichtkinderen-zijner:
envoorts-haalt-hij-in
de-voetebenen-zijner
naar-het-bed;
en-voorts-blaast-hij-uit
en-voorts-wordt-hij-ingehaald
naar-de-volken-zijner.

Lev.16:20:

En als hij nu geëindigd zal hebben
het heilige

en de tent der samenkomst
en het altaar
te verzoenen,

zo zal hij dien levenden bok
nader bijbrengen

En-hij(de hogepriester)-doet-al-af-zijn
vandaanvan-het-bedekken
[(verzoenen⁴⁹)van
het-geheiligde
en-van-de-tent-van
gemeenschapsordening
en-van-de-slachtplaats;
en hij-doet-naderen
de-bok de levende.(vgl. Num.4:15).

Num.7:1: vergelijk Ex.40:33.

Num.16:31:

En het geschiedde

En-voorts-geschiedt

48.Ontleend aan Westermann S.234.

49.Het Hebr. werkwoord כָּפַר / KáPHàR, dat algemeen met 'verzoenen' wordt vertaald, wordt en in het daarvan afgeleide zelfstandige naamwoord כַּפֶּרֶת / KaPPoRèT met (verzoen-)deksel vertaald, betekent eigenlijk 'er tegen aanbrengen'.

toen hij geëindigd had
al deze woorden
te spreken;

zo werd het aardrijk
dat onder hen was
gekloofd.

bij-zijn-al-af-doen-zijn:
om-in-te-brengen
enwel de-al-afheid-van
de-inbrengen deze;
en-voorts-splijt
de-aarde⁵⁰
die(is) op-de-drukplek-hunner.

Dezelfde gevolgen gelden voor teksten als

Ps.8:vs 2, 7 en 8:

O HEERE
onze Here
hoe heerlijk
is uw naam
op de ganse aarde!

Die-JHWH-van-Israël
machtiger-onzes
wat~tooiend
de-naam-jouwer
op-de-alafheid-van het land.

Gij doet hem heersen
over de werken uwer handen
Gij hebt alles
onder zijn voeten
gezet:

Jij-bent-aan't-doen-hem-zich-vorestellen
aan-de-maaksels-van de hand-jouwer;
de al-afheid
zet-jij-toch
op-de-drukplek-van
de-voetebenen-zijner.
Trekvee en-kuddedieren
de-al-afheid-hunner
en-ook het-dier-van het-veld.

schapen
en runderen die alle
ook mede dieren des velds

Ps.104:11 en 24:

Zij drinken
al het gedierte
des velds
de woudezels
lessen ermee
hun dorst.

Aan't-drenken-zijn-zij
de-al-af-heid-van
het-wildleven-van het veld;
aan't-breken-zijn
wildezels
de-dorst-hunner.

Hoe groot zijn
uw werken
o HEERE!
Gij hebt ze alle
met wijsheid gemaakt;
het aardrijk is vol
van uw goederen.

Wat~veel-zijn
de-maaksels-jouwer
die-JHWH-van-Israël:
de-al-afheid-hunner
met-wijsheid maak-jij;
vol-is het-land:
het-verworvene-jouwer.

Jes.44:24:

Alzo zegt
de HEERE
uw verlosser
en die u geformeerd heeft
van den moederschoot af:
Ik ben de HEERE
die alles doet;

Zo~zegt
die-JHWH-van-Israël
lossende-jou:
en-vormende-jou
vandaan-van-de-buik;
ik die-JHWH-van-Israël
makende
de-al-afheid
rekkende
de-helftenhemel
in-mijn-afzondering

die den hemel
uitbreidt,
Ik alleen

50. Hebr.: אָדָמָה / AədámÁH, eigenlijk 'wat bij Adam behoort en in dat woord klinkt begrip 'rood'
door, want aarde in de zin van grond(stof) is zeker in het Midden Oosten rood van kleur.

die de aarde
uitspant
door Mij zelf.

drijvende
het land
vandaan-bij-mij.

Een andere thematiek, waarvoor de gevolgen van dit onderzoek gelden, treffen we aan in

Jer.14:12:

Of zij al vasten,
Ik zal naar hun geschrei
niet horen;
en of zij al brandoffer en spijsoffer
offeren
Ik zal aan hen
geen welgevallen hebben;
maar door het zwaard
en door den honger
en door de pestilentie
zal ik ze
verteren.

Ja zijn-zij-aan't-vasten
geenzins-ben-ik een-horende
naar-het-jubelgeschrei-hunner,
en-ja doen-zij-opgaan
opgangsgave en-cijns-gave
geenzins-ben-ik
een-hen-genadigende;
ja met-het-zwaard
en-met-de-honger
en-met-het-inbrachtse⁵¹:
ik al-af-doende-zijn
en-wel-hen.

Het is de context die aan het werkwoord een negatieve strekking geeft. De aankondiging van geweld, honger en ziekte staat lijnrecht tegenover de ontkenning daarvan door de valse profeten. Er moet verschil te horen(te lezen) zijn tussen 'ik-doe-hen-al-af-zijn' en 'ik-maak-hen-al-af'.

De leer van de schepping in de Dogmatiek

Vervolgens bevestigt deze vertaling van Hebreeuwse woorden KÁLÁH en KoL met behulp van het Nederlandse 'al-af' een passage van Karl Barth in zijn KD III.1(S.241) over Gen.2:1-3, waarin hij betoogt:

* "Also - nämlich in dem Verhältnis Gottes zu der im Menschen abgeschlossene Schöpfung - wurden v o l l e n d e t der Himmels und die Erde mit ihrem ganzen Heer" Aber eben dieses Vollenden ist die besondere göttliche Tat eines siebenten Schöpfungstages. Vollenden heisst nicht: "die letzten Hand anlegen". Das Letztere ist das, was Gott am sechsten Tage getan hat und was weiter zu tun überflüssig geworden ist. Die Vollendung seines Werkes war dem gegenüber ein anderes, neues göttliches Tun und bestand darin, dass er die Beendigung seines Werkes feststellte, sich selbst dem in sich beendigten Werk gegenüberstellte. Und es bestand die Feststellung und gegenüberstellung darin, dass Gott "r u h t e von allem seinem Werk".*

En dit 'al-af-doen-zijn' is het kenmerkende van de zevende dag, die daarmee een Sabbathdag is, een dag van stilte en verstilling voor mens en dier: "um das Absehen und Abstehen von weiterer Arbeit. Darin besteht die Freiheit, darin die Feier, darin die Freude... Am Sabbat gehört er nicht seinem Werk. Auch nicht in der Weise, dass er sich jetzt von deinem dahinten liegenden Werk zu erholen und für das vor ihm liegende neue Werk zu stärken hätte. Am Sabbat gehört er sich selber, ist er, in völliger Zurückstellung dessen dass er Bauer oder Handwerker, Knecht oder Magd ist, schlicht Mensch..... und als solcher vor Gott.

De mens als schepping is op de Sabbath allereerst zelf 'al-af' en daarom doet ook hij alles wat hij om zich heen heeft en ook alles wat hij voor die tijd deed 'al-af-zijn'.

51. Dit Hebreeuwse woord wordt meestal met 'pest' vertaald, maar het etymologisch samen met het woord DÁBÀR en het werkwoord DiBBÉR dat meestal met 'spreken, maar beter met 'inbrengen kan worden vertaald.

De leer van de schepping in de ethiek.

Wat op de Sabbat bevestigd en gevierd wordt, dit 'al-af-doen-zijn' is daarmee de ethische opgave voor de zes dagen. Het klinkt dubbel: al-af-doen-zijn van wat goed (c.q. ten goede ofwel goeddoende) is en bewaard (en dus ook gered) dient te worden; en al-af-doen-zijn van wat kwaad (c.q. ten kwade of welkwaaddoende) is en dus *niet* bewaard (en dus vernietigd) dient te worden. Daarmee is er voor kwaad, schending en dood geen plaats op de Sabbat; wel voor de door kwaad, schending en dood aangetaste mens, die daarom op de sabbat door Jezus daarvan bevrijd wordt, zodat zij/hij weer al-af is⁵²

Deze voorbeelden zijn toereikend, om onderzoek naar de gevolgen voor andere theologische thema's zinvol te achten. In aanmerking komen o.a. het thema van de voldeinding; en wat betekent dit voor wat Jezus in Mattheus 28::18-20 zegt:

*"Mij is gegeven **alle** macht in hemel en op aarde.*

*Gaat dan heen en onderwijst **al** de volkeren*

in den Naam des Vaders, en des Zoons en des Heiligen

*Geestes, lerende hen onderhouden **al** wat ik u geboden heb.*

*En zie Ik ben met ulieden **al** de dagen tot de **voleinding** der wereld".*

Deze woorden van Jezus zijn in de Griekse taal overgeleverd, maar in het Aramees uitgesproken! En in die, zo nauw met het Hebreeuwse verwante, taal klonk toen hetzelfde woord KoL, hetzelfde begrip 'al-af' vijf keer: de al-afheid macht; de al-afheid (van)volkeren; de al-afheid van wat Jezus gebod; de al-afheid der dagen; het al-af-doen zijn van de kosmos.

Noch aan de geschiedenis, noch aan het leven komt een einde; er wordt hen van Godswege een einde bereid, waarin ze al-af kunnen worden; ze worden al-af (gemaakt) en zo worden ze bewaard - beter waar gehouden. Zo wordt de aarde en de alafheid van wat daarop is, niet her-schapen, maar nieuw gemaakt. Elk leven - en dat is in deze wereldtijd - elk sterven toont deze al-afheid: dit al-af gemaakt en dus nieuw worden.

52.Zie hierover ook Dr C.P. Bouman in zijn boek "Technische tijd en sabbat"(Boekencentrum, Zoetermeer 2000) o.a. bl.146 en 147.